

vits på svenska: *Against Progress*. Men även den motsvaras inte riktigt av innehållet. "Nyansera framstegstanken" hade varit mer träffande, om än mindre kommersiellt gångbart.

Žižek tycker om att skämta om att han, sin cyniska framtoning till trots, egentligen är en romantiker. Något liknande kan kanske sägas om hans inställning till både samtid och framtid. Egentligen är hans uppfattning om bägge förvånansvärt försonlig, tycks det mig. Ta till exempel följande redogörelse av ett resonemang hos Horkheimer och Adorno som Žižek av allt att döma affirmerar:

Det [...] liberaldemokratiska samhället[t] är alltså obeskrivligt fruktansvärt, men kruxet är att alla andra samhällen är ännu mer fruktansvärda så att valet verkar stå mellan två onda ting (eller mellan pest eller kolera). (s. 21)

Bakom den missvisande liknelsen (är kolera värre än pest?) finner man en ganska moderat attityd. Winston Churchill ringde, han ville ha tillbaka sin samhällssyn.²

Läsare på jakt efter tunga doser av filosofisk kulturpessimism kommer således att bli besvikna. De kan i stället söka sig tillbaka till 90-talet, exempelvis till Georg Henrik von Wrights återutgivna *Myten om framsteg* (Förlaget M, 2023), eller till den amerikanska historikern Christopher Laschs *The True and Only Heaven* (W. W. Norton & Company, 1991). Där får man den mer hårdhänta behandling av framstegstanken som utlovas, men inte infrias, av Žižeks bok.

Nils Franzén

2. Churchill lär ha sagt att demokrati är det sämsta styrelseskicket, bortsett från alla andra som har prövats genom tiderna.

Anspråkstagen: Människans bot mot meningslösheten

David Thurffjell

Norstedts 2026. 333 s. ISBN: 978-91-1-313844-2

Den övergripande frågan i religionsvetaren David Thurffjells nya bok gäller hur, om alls, vi människor kan komma att uppleva livet som meningsfullt – som att det finns ett särskilt skäl till vår existens, eller ett särskilt syfte som vi är här för att uppfylla – samtidigt som det i ljuset av den moderna naturvetenskapen står klart för oss att det inte existerar något sådant skäl eller syfte i universum. Vad som föranleder denna fråga är att "[d]et finns en meningskris i vårt samhälle", som Thurffjell uttrycker det i bokens prolog, "och den är särskilt utbredd bland unga"

(s. 9). Allt fler tycks lida av nedstämdhet och i vissa fall till och med av djup depression till följd av att de upplever att livet saknar mening i den ovan antydda betydelsen. Thurffjell vill i *Anspråkstagen* bidra med perspektiv på "hur det kunde bli så här, och vad vi kan göra åt det" (s. 10). Detta sker genom ett resonemang som ytterst är tänkt att visa att det faktiskt är möjligt för oss att uppleva livet som meningsfullt oavsett – eller trots – vår kunskap om att en sådan upplevelse inte har någon förankring i världen som naturvetenskapen beskriver den.

Resonemanget involverar två huvudsakliga idéer. Den första är att vi för att försäkra oss om en upplevelse av mening med livet behöver *låta oss bli tagna i anspråk*. Lite mer specifikt kan idén här kanske sägas vara att vi behöver våga välja att ge oss hän, eller knyta våra tankar, känslor, överläggningar och handlingar till föreställningar om någonting större, mer bestående och mer vördnadsfullt än oss själva som enskilda individer: till en viss religion eller till humanismen, nationen, släkten, familjen eller liknande. Endast genom att på det här sättet komma bort från att leva helt och hållet för vår egen skull – från att bara vara upptagna med uppfyllandet av mål eller önskringar som endast rör oss själva – kan vi erhålla en upplevelse av ett mål, syfte eller uppdrag som ställer krav på oss men som samtidigt framstår för oss som själva anledningen till vår närvaro i världen och som därigenom kan inspirera oss att fortsätta. Den andra huvudsakliga idén är att vi kan låta oss bli anspråkstagna på det här sättet utan att försanthålla de föreställningar som vi knyter an till. Det räcker enligt Thurffjell att vi väljer att leva *som om* de vore sanna, vilket är något som står öppet för var och en av oss att göra:

Det finns ett erbjudande i tillvaron, ett erbjudande om att uppfatta världen som ett hem, om att få vara med i leken, om att få vara en levande varelse i en levande värld. Vi står alla inför ett sådant erbjudande, för vi människor har förmågan att känna oss hemma i världen trots dess hopplösa tillstånd och dess eventuella meningslöshet. Det handlar om att öppna sig för erbjudandet, att svara på tilltalet. Inte nödvändigtvis genom att kasta sig in i en övertygelse, utan genom att acceptera att upplevelsen av mening är ett alternativ som finns oavsett vad vi förnuftsmässigt tror om verkligheten. Det är inte ett försanthållande, det är en hållning och en attityd, en dröm som vi kan leva som om den vore sann. (s. 281)

Tanken här tycks vara att i analogi med hur vi kan leva oss in i andra fiktioner – till exempel i filmer, romaner, lekar, återskapandet av historiska händelser – utan att tro att vi faktiskt är Beatrix Kiddo på jakt efter

hämnd, Georg Smiley sökande efter en mullvad i den brittiska under-
rättelsetjänsten, strandsatta på en öde ö med våra barn, eller general
Custer under slaget vid Gettysburg, så kan vi leva oss in i vad det skulle
 innebära att vara troende muslim eller övertygad humanist utan att tro
att vare sig islams eller humanismens föreställningar stämmer överens
med verkligheten. Tvärtom (tror jag i alla fall att Thurffjell menar) så är
det senare fullt förenligt med att vi vet att de strikt talat är falska.

Anspraakstagen har flera förtjänster. Den är både välskriven och väl-
strukturerad. Ämnet är spännande och boken innehåller flera intres-
santa uppslag. Den skulle dock ha vunnit på en eller ett par ytterligare
genomarbetningar. En del material skulle med fördel ha kunnat sål-
las bort till förmån för mer detaljerade redogörelser för bokens huvud-
idéer, inklusive bemötanden av tänkbara frågor och invändningar mot
dem. Jag skulle till exempel ha velat veta mer om vilken eller vilka före-
ställningar som vi enligt Thurffjell *bör* låta oss tas i anspråk av, när nu
sanningen hos dessa föreställningar inte utgör ett relevant kriterium.
Jag skulle också ha velat veta mer om i vilken eller vilka kontexter som
Thurffjell tänker sig att vi skall leva som om till exempel humanismen
vore sann; huruvida nyttan för en själv av att uppleva mening på grund-
val av ett fikcionalistiskt förhållningssätt är lika stor som den skulle
vara om upplevelsen i stället vore baserad på en övertygelse om att de
föreställningar som en knutit an till är sanna, och vilka implikationer
detta i så fall skulle kunna tänkas ha; om det inte skulle kunna finnas
tillfredsställande sätt att hantera en upplevelse av livets meningslöshet
som inte involverar att ersätta denna upplevelse med en upplevelse av
meningsfullhet i stället; om det finns sådana sätt, vilket har föreslagits
på olika håll, varför det Thurffjell föreslår ändå skulle vara att föredra
(om det är det); med mera.

Vidare är de delar av boken som är ägnade specifikt åt unga männi-
skors problem med mening svåra att följa med i. Såvitt jag förstår menar
Thurffjell att många unga i samhället idag är dåligt rustade för att låta
sig bli anspråkstagna, varför vi tillsammans behöver bli bättre på att
förbereda dem för detta. Men det blir aldrig tydligt för mig varken var-
för det enligt Thurffjell har blivit på det här sättet, eller vad han menar
att vi kan göra åt det – inklusive hur vi kan göra det på ett sätt som inte
samtidigt riskerar att leda till att flera unga än vad som redan är fallet
låter sig tas i anspråk av moraliskt korrupta rörelser. Vi får helt enkelt
hoppas på en andra volym av *Anspraakstagen*.

Frans Svensson